

A NE ÉS JO JAPÁN ZÁRÓPARTIKULÁK VIZSGÁLATA EGY MANGA FORDÍTÁSÁNAK TŰKRÉBEN

Témafelvetés

Dolgozatunk azzal a céllal készült el, hogy hiányt pótoljon a japán–magyar nyelvpárt érintő kutatások között. Nevezetesen a japán zárópartikulákkal kapcsolatban talált űrt szeretnénk némileg kipótolni a jelen vizsgálatban foglaltakkal. A dolgozatban a zárópartikula¹ és partikula kifejezéseket egymás szinonimájaként használjuk.²

A nyelvtankönyvek azon részei, melyek a partikulák funkcióit, „jelentését” taglalják, számottevően rövidebbek,³ mint azok, amelyek más nyelvtani kategóriákkal foglalkoznak.⁴ A magyarul megjelent kiadványok közt talán Kiss Sándorné Székely műve foglalkozik igazán mélyrehatóan a partikulákkal.⁵

A zárópartikulák használatát általában „fakultatívnak” titulálják.⁶ Ezért is fordulhat elő, hogy a tanulók gyakran rosszul használják őket, és még azok számára is nehéz elsajátítani a zárópartikulák helyes használatát, akik egyébként magas szinten beszélnek a nyelvet.⁷

A jelen dolgozat célja azonban nem kizárólag a partikulák funkcióinak minél árnyaltabb jellemzése, hanem hogy kiderítse, a japán zárópartikulák, mely módon kerülnek át a magyar

¹ KISS SÁNDORNÉ SZÉKELY Ilona, *Japán nyelvtani összefoglaló. Beszéd- és kommunikáció-centrikus megközelítés*, Tárogató Kiadó, Budapest, 1998, ²2001, ³2008. (Daruma. Program a japán nyelv és kultúra tanításához sorozat)

² Maga a terminus is többféleképpen ismert: mondatzáró partikula, mondat-partikula (YAMAJI Masanori, *Japán nyelvkönyv*, Tankönyvkiadó, h. n., 1988, 98.), esetleg mondatvégi partikula; ám ez utóbbiról eltérő vélemények vannak egyes kutatók (NIVA Kazuja, „Nihongo ’súdzsosi’ no bunrui [A japán zárópartikulák kategorizálása]”, *Dzsinbunka-gaku ronsú. Bunka komunikésón-gakka-hen. [Társadalomtudományi értekezések. Kultúra és kommunikáció]*, XXXVII, 27–44.). Érdekességképp *A magyar nyelv rendszerében* (Magyar Tudós Társaság, Budapest, 1846) még nem szerepelt egyáltalán a partikula megnevezés: elvértve találhatunk partikulákat az indulatszavak közé keverve. Elég későn jelent meg a partikula mint szófaj elképzelés.

³ És egyben kifogásolhatóak is, hiszen dekontextualizált, művi úton előállított példamondatokból állnak (ld. Hideki SAIGO, *The Japanese Sentence-Final Particles in Talk-in- Interaction*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia, 2011, 217–8. (Pragmatics & Beyond New Series), és ALBERT Sándor, *Fordítás és filozófia*, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2003 (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XVII.), 80.

⁴ Hideki SAIGO, *The Japanese Sentence-Final Particles in Talk-in- Interaction*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia, 2011, 3–4. (Pragmatics & Beyond New Series)

⁵ KISS SÁNDORNÉ SZÉKELY, i.m., 2008, 302., 333–394.

⁶ SAIGO, i.m., 6. Egyes kutatók véleménye szerint, például NODA (Harumi, „Nihongo no súdzsosi nicuite kangaeru-tame ni taiszecu na koto (Miért érdemes a japán zárópartikulákkal foglalkozni?)”, *Nihongo-kjóiku cúsin* (Japán Pedagógiai Szemle), LVI., Online kiadás.), semmiképpen sem lehet opcionális elemekként kezelni a zárópartikulákat.

⁷ SAIGO, i.m., 2–3., 6.

nyelvű szövegekbe, azaz hogyan fordíthatóak magyarra. E cél megvalósítása érdekében egy napjainkban oly népszerű mangát választottunk, a *Naruto* első kötetét,⁸ Kisimoto Maszasi⁹ munkáját, Vida Március Mitsuki fordításában.¹⁰

Talán egyedinek mondható a hazai szakirodalomban, hogy mangát (is) használunk egy fordításelméleti kutatás lebonyolításához. A külföldi szakirodalomban is csak elvétve találunk *en bloc* mangával nyelvi megközelítésből foglalkozó tanulmányokat – bár a kilencvenes évek vége felé egyfajta fellendülést lehetett tapasztalni a külföldi tudományos életben (ld. később »A manga mint kutatási téma«).

Célunk, a szövegben található zárópartikulák görcső alá vétele, különös tekintettel a *ne* és *jo* partikulákra, ugyanis ezek azok nyelvtani egységek, amelyek a legtöbbször fordulnak elő a japán nyelvű társalgás során – olyannyira, hogy szinte lehetetlen nélkülük megvalósítani a diszkurzust.¹¹

A zárópartikulák meghatározó szerepet játszanak a japán beszélt nyelvben, ugyanis kifejezik a beszélő attitűdjét a proposícióhoz, és/vagy a beszédpartnerrel szemben.¹² Tudomásul kell vennünk, hogy a nyelv nemcsak a kommunikáció, de a gondolatok instrumentuma is.¹³

A partikula fordítása különbözik más nyelvi elemek, mint például a lexika fordításától,¹⁴ amikor is aránylag könnyebben lekövethető az egyes átváltások menete.¹⁵ Ezzel szemben a partikulák kihatnak a mondat szerkesztésre, annak ellenére, hogy nem szerves részei annak, a lexika megválasztására, a modalításra, a beszélői attitűdre és még számos más tényezőre. *Ergo*, esetünkben mélyen a kontextusba kell hatnunk és így felfedni a fordítás bonyolult szá-

⁸ KISIMOTO Maszasi, *Naruto*, Súei-sa, Tokió, 2000. (első kötet)

⁹ Dolgozatunkban javarészt a 'magyaros átírás' a mérvadó, tehát a példákban a japán szöveg latin betűs átírására, és úgy általában minden japán nyelvű lexikára a magyar akadémiai átírást alkalmazzuk.

¹⁰ KISIMOTO Maszasi, *Naruto*, MangaFan Kiadó, h. n. 2008. (első kötet)

¹¹ SAIGO, i.m., 2. A párbeszéd megnevezésére a *diszkurzus* terminust fogjuk használni ALBERT (Sándor, *A fővényre épített ház. A fordításelméletek tudomány- és nyelvfilozófiai alapjai*, Áron Kiadó, Budapest, 2011) és CSERESNYÉSI (László, *Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája*, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2004) nyomán.

¹² Bővebben ld. Senko Kumiya MAYNARD, *An Introduction to Japanese Grammar and Communication Strategies*. The Japan Times, 1990, 125–6., és Uő., *Principles of Japanese discourses handbook*, Cambridge University Press, New York, 1998, 117.

¹³ Yoko HASEGAWA, „The sentence-final particles *ne* and *yo* in soliloquial Japanese”, *Pragmatics*, XX/1, 71–89. 71.

¹⁴ Vö. KLAUDY Kinga, *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2007, 149.

¹⁵ Az elemzés során felszínre jött, hogy a célnyelvi szövegben a japán partikula megfeleltetése nem a forrásnyelvvel azonos szóhoz, nyelvtani egységhez kapcsolódott. Ez is jó példája annak, hogy mondat-, illetve szövegszinten jelentkezik a zárópartikulák hatása, amely hatást ugyanakkor kiváltképp nehéz megragadni (vö. Göncz 1981: 18, idézi Albert Sándor, „Lefordíthatók-e a beszéd szupraszegmentális elemei?”. Dobos Csilla — Kis Ádám — Lengyel Zsolt — Székely Gábor — Tóth Szergej. (szerk.): „*Mindent fordítunk, és mindenki fordít*”. *Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben*. Bicske: SZAK Kiadó, Bicske, 2005, 17–22. 17.

laít.¹⁶

A manga mint kutatási téma

A mangák, képregények (*comics*) mindig is marginális helyen szerepeltek a fordításelmélet szakirodalmában. Bár egyes kutatók foglalkoztak vele a 90-es évektől kezdve,¹⁷ de egyfajta megszorított fordításként (*constrained translation*) tekintenek rá általában: a szavak a vizuális és non-verbális elemek mellékes tényezői csak. Az olvasók bizonyos kultúrspecifikus módszerük mintájára interpretálják a mangákat. Zanettin a kompenzációval (*adaptation*) hozza összefüggésbe a mangák fordítását.

Talán az egyik legelterjedtebb [jelenség] manapság a manga- és animefordítás. Ez [...] a 21. század szüleménye. 2003 júliusában megalakult a Magyar Anime Társaság... Ezzel együtt újtáira indultak a manga- és animefordítások amatőröktől és gyakorlott fordítóktól [...] A MangaFan Kiadó megjelenésével pedig egyre igényesebb manga- és animefordítások látnak napvilágot, amelyek mind közvetlenül a japán eredeti alapján készülnek.¹⁸

Érdekes kérdés egyébként a *honosító* szerepe az egyes fordítások létrejöttében, hiszen nem kis beleszólása van a végleges szövegbe. Jelen dolgozatban azonban nem térhetünk ki erre a témára.

A korpusz

A vizsgálat korpuszának kiválasztásában nem is annyira a szövegtípus dominált, hanem a mű hangulata, szituációi, karakterei, és *en bloc* a mű pragmatikai vonatkozásai. Ez utóbbiról bebizonyosodott, hogy meghatározó szerepet játszik a zárópartikulák használatával kapcsolatban.

A korpuszként használt mű a következő: Kisimoto Maszasi *Naruto* című felettébb népszerű mangájának első kötete, Vida Március Mitsuki fordításában.¹⁹ A manga megfelel a vizsgálódás tárgyának, mert:

- (i) a japán kultúra perspektívájában reprezentatív, autentikus alkotásról van szó;

¹⁶ Elemzésünk során ügyeltünk rá, hogy megfelelő háttérismeretet nyújtsunk a vizsgált szövegrészletet illetően, lévén a *kontextuális viszonyok* meghatározóak elsősorban a partikulák tanulmányozásakor. (A kontextuális viszonyokról bővebben ld. Mona BAKER, *In other words. A coursebook on translation*. Routledge, Abingdon, 1992, 238., 244.)

¹⁷ Például Kaindl (2004), Zanettin (1998; 2008), idézi Federico ZANETTIN, „Comics”. Mona Baker — Gabriela Saldanha (eds.): *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, Routledge, s. l., 2009, 37–9. 39.

¹⁸ SOMODI Júlia, „Kultúrák fordítása. Néhány szóban a japán–magyar fordításról”, FARKAS Ildikó (szerk.): *Ismerjük meg Japánt! Bevezetés a japanisztika alapjaiba*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 203–218. 204.

¹⁹ A manga teljes első kötete (188 o.) elemzésre került. A manga esetén megegyezik a forrásnyelvi és a célnyelvi oldalak száma.

(ii) a mű hangulata, a szituációk, a karakterek mind-mind azt sejtetik, hogy a kutatás számára kedvező eredménnyel (sokféle partikula) szolgál majd;

(iii) egyedi kihívásokkal találkozunk a fordító, például a nyelvhasználat tekintetében, amely kreatív megoldásokra enged következtetni.

A *Naruto* manga 1999 óta folyamatosan külön kötetekben (*tankó-bon* 単行本) jelent meg egészen 2014 novemberéig, amikor is a 72. kötettel, 700 fejezettel, a sorozat a végéhez ért.²⁰ 15 éven keresztül (a cikk írása idején még csak 13 éve) vezette a Weekly Shōnen Jump (*Súkan Sōnen Jump* 週刊少年ジャンプ)²¹ listáit.²²

A manga tinédzser korú nindzsa-tanoncokról szól, ezért is a nyelvi megnyilatkozások sokszor 'nyers', erős nyomatékkal (például a *jo*, *sza* zárópartikulákkal) kifejezett mivolta, és a 'nőies' (például *va*) illetve 'férfias' (például *sza*) zárópartikulák nagyszámú, ugyanakkor sokféle előfordulása.²³

A magyar fordítóról nem sok információt lehet találni, ám különböző internetes forrásokból megtudhatjuk,²⁴ hogy a *Naruton* kívül az *Árnybíró*, a *Ruróni Kensin* és Takahashi Tsutomu: *Élni* c. mangák fordításán is dolgozott.

A japán zárópartikulák

A japán nyelvben tizenegy szófaj, és két nagy szófajcsoport létezik: a *dzsiricu-go* (önálló szók 自立語) és a *fuzoku-go* (nem önálló, azaz segédszók 付属語).

A másodikba tartoznak a toldalékok (*dzsodó-si* 助動詞) és partikulák (*dzso-si* 助詞), összefoglaló néven *dzso-dzsi* (segédszó 助辞). A *dzsiricu-gót* szokás *sinek* (önálló szó 詞) nevezni, a *fuzoku-gót* pedig *dzsinek* (segédszó 辞).²⁵

Maynard (1993) interakciós-partikuláknak nevezi a zárópartikulákat, mert csak beszédben és baráti levelekben fordulnak elő. Olyannyira lényeges elemek, hogy nélkülük szinte lehetet-

²⁰ Amerikában jelenleg a 69-ik kötetnél tart a manga („VIZmedia”, vizmedia.com, é. n.) Magyarországon (2014 júliusa) a 22. kiadott kötet az utolsó egyelőre („MangaFan”, mangafan.hu, é. n.).

²¹ Japánban hétről hétre megjelenő mangaismertető magazin.

²² „Interjú Kisimoto Maszasi mangakáival”, <http://wpb.shueisha.co.jp>, 2012.

²³ Nem egyszer találunk rá alkalmat, hogy a japánok 'egymás zárópartikuláit' használják a való életben, i.e. 'a férfiak a nőket' és *vice versa*. A mangában inkább csak az utóbbi eset fordul elő, ugyanis csak az idősebb férfiak használják olykor a 'nőies' *va* partikulát, hasonló funkcióban (nyomatékosításként), mint a nők. Erről bővebben ld. Samuel E. MARTIN, *Reference grammar of Japanese*, University of Hawaii Press, 2003, 920.

²⁴ Például <http://kepregenydb.hu/>, é. n.

²⁵ JOSIDA Kanehiko, „Dzso-dzsi tova nani ka (Mi is az a dzsodzsi?)”. SZUZUKI Kazuhiko — HAJASI Ó ki és mások (szerk.): *Dzsodzsi-hen 'icsi' dzsosi* (Segédszó-kompiláció I. A partikulákról). Meidzsi-soin, Tokió, ³1994, 1–32. 2–3. (Kenkjú-sirjó nihon-bunpó go 'Segédanyagok a japán nyelvtan tanulmányozásához V.')

len egy párbeszédet végigvinni. Mi több, információt szolgáltat a beszélő személyiségéről a hallgatónak.²⁶

Saigo két csoportra osztja az eddigi zárópartikula-elméleteket.²⁷ Vannak tanulmányok, amelyek az információ fogalmából indulnak ki (*Studies based on the notion of information*), s vannak olyanok, amelyek a partikulák kommunikatív funkcióját veszik alapul (*Studies focusing on the communicative function of the particles*). Az előbbi szemléltetésével kezdünk.

Az információ megragadásán alapuló elméletek

Ezen elméletek aszerint elemzik a partikulákat, hogy a beszélő hogyan viszonyul a megnyilatkozásban megfogant információhoz. Három további kategóriára²⁸ bonthatóak:

- 1.a. Az egyetértés-hipotézis
- 1.b. A információtartomány-hipotézis
- 1.c. Az információfeldolgozás-hipotézis²⁹

Az első két nézet azon alapul, hogy a beszélő miképpen tekint az elhangzott információra, i.e. kinek tulajdonítja az ismeretet: magának (a beszélőnek) vagy a hallgatónak. A harmadik nézet pedig azon, hogy a beszélő milyen mértékben fogadja el, tartja magáénak a hallgatónak átadott információt.³⁰

A partikulák kommunikatív funkcióján alapuló elméletek³¹

Kato (2001)³² szerint a beszélő saját stratégiájának megfelelően használja a partikulákat aszerint, hogy milyen irányba szándékozik terelni a beszélgetést. A *ne* diskurzusjelölőt (*discourse marker*)³³ akkor, ha a megnyilatkozás propozíciójába (állításába) beleszólást enged; a *jo* pedig akkor használatos, ha a beszélő kizárólag a sajátjaként kezeli a propozíciót. Lee (2007)³⁴ felfogásában viszont mindkét partikula bevonja a hallgatót: a *ne* tartalmi- és

²⁶ Idézi SAIGO, i.m., 1–2. „Kompetens beszélőnek az számít, aki a környezete által tőle elvárt nyelvi repertoárt ismeri és képes használni is.” – ezért „hiába tud valaki jól japánul, ha nem ismeri a nyelv mögötti kultúrát, könnyen megsértheti a beszélgetőpartnerét.” (WAKAI Seiji, „A japánnyelv-tanár munkája”. Farkas (szerk.), i.m., 219–244. 230).

²⁷ SAIGO, i.m., 9–16.

²⁸ Saigo hipotézisként kezeli, és nevezi őket.

²⁹ Bővebben ld. Macuoka 2003.

³⁰ SAIGO, i.m., 12.

³¹ SAIGO, i.m., 15–6. alapján. Tehát a címek mind-mind Saigo írásában találhatóak meg, itt csak idézzük őket.

³² Idézi SAIGO, 2011, 15.

³³ Így nevezi az írásában. A diskurzusjelölőkről bővebben többek között ld. Markó és Dér 2008. Magyar diskurzusjelölők korpuszalapú vizsgálata., Uő. Age-specific features of the use of discourse markers in Hungarian., Schrim 2011. A diskurzusjelölők funkciói a számok tükrében., Bańcerowski 2010. A metaszövegről és az intertextuális metaszövegbeli operátorokról – az említett címek nem szerepelnek a bibliográfiában.

³⁴ Idézi SAIGO, 2011, 15–6.

érzelmi összhangot produkál, míg a *jo*, úgymond monopol módon, csak a beszélőt, és annak állítását emeli ki.

Yoshimi (1997)³⁵ a párbeszédben résztvevőket érzelmi állapotuk alapján elemzi. Szerinte a *ne* partikulát akkor használjuk, ha a beszélő és a hallgató azonos érzelmi szinten mozog; a *jo* partikulát pedig akkor, ha érzelmeik eltérő síkon találhatók.

A PFH (A particle function hypothesis)

A partikulafunkció-hipotézis (a továbbiakban: *PFH*) pragmatikai sajátságokat és szekvenciális funkciót is tulajdonít a partikuláknak.³⁶ Saigo a Gestaltpszichológiát hívja segítségül elméletének alapjául. A Gestaltpszichológia *figurának* nevezi azt, ami vizuálisan jól kivehető (például egy kórház); *háttérnek* pedig azt, ami kevésbé vonzza a szemet (például a kórház környéke).³⁷

Az elmélet szerint a *ne* és *jo* partikulák mint nyelvi jelölők (*linguistic marker*) hatással vannak a *figura/háttér* viszony mibenlétére; *ergo* a résztvevők valamelyike a kibontakozó figurához háttérrel rendel: minden figura a következő megnyilatkozás háttérévé lesz, és így tovább (*i.m.* 17–8).

A ne partikula definíciója a PFH szerint

A *ne* akkor fordul elő, ha a beszélő azt javasolja, hogy a társalgásban kibontakozó figura (*figure*) a következő proposíció számára háttérként (*ground*) kezelhető, hiszen az (a figura) feltehetőleg ismert, vagy elfogadható a hallgató számára (pragmatikai sajátság), következésképpen ily módon kéri a hallgató jóváhagyását (szekvenciális funkció).

A jo partikula definíciója a PFH szerint

A *jo* akkor fordul elő, amikor a beszélő háttérként szándékozik kezelni a társalgásban kibontakozó figurát, amely feltehetőleg új, vagy akár vitatható (*controversial*) a hallgató számára, ily módon a beszélő egy a megnyilatkozásának megfelelő (*appropriate*) választ vár a hallgatótól. Ezt a szekvenciálisan helytálló feleletet, hipotetikus válaszadásnak (*assumptive response*) nevezzük, amely mint új proposíció kikövetkeztethető a korábbi megnyilatkozásból. A hipotetikus választ maga az eredeti megnyilatkozó is produkálhatja.

A ne és jo partikulák használata

³⁵ Idézi SAIGO, 2011, 16.

³⁶ Uo.

³⁷ Edgar RUBIN 1915, idézi SAIGO, i.m., 17.

Saigo hozzáteszi, hogy a *ne* nem mindig a *PFH* szerint felvázolt funkciójában szerepel, hanem olykor ún. összhang-jelzőként (*rapport marker*), amely arra szolgál, hogy a beszélő és a hallgató között létrehozza, vagy fenntartsa a [kommunikatív] kapcsolatot.³⁸ Továbbá a *ne* partikulát nem csak tényközlésben (asszertívum) használjuk, hanem vágy, kívánság kifejezése is (*i.m.*). Az esetben, amikor a beszélő mindössze meg akar bizonyosodni róla, hogy a hallgató érti, amit mond, szintén a *ne* partikulával jelzi ezt.³⁹

Uyeno (1982)⁴⁰ megjegyzi a *jo* partikulával kapcsolatban, hogy egy '*parancs+zéró*' (*order+zero*) szerkezet sokkal erőteljesebben hat, mint a *parancs +jo* (*order+jo*). Továbbá ugyanaz elmondható a *jo* partikulára is, mint az előbb elhangzottak a *ne* partikulával kapcsolatban, tehát előfordulhat kérdésben is, bár az ilyen kérdés némileg hétköznapiasnak hat. Mindemellett a beszélő akkor is *jo* partikulával jelöli meg a megnyilatkozást, ha feltett szándéka valamit elérni (Saigo 2011: 41–3).

Ohso (1986)⁴¹ úgy látja, hogy a *ne* partikulához képest valamelyest nehezebb elsajátítani a *jo* kompetens (pragmatikai és szekvenciális szinteken való) használatát, még azok számára is, akik kifogástalanul mozognak a japán nyelv más (szintaktika, szemantika, fonológia) dimenziójában.

Összegzés

Blakemore (1987)⁴² értelmezése szerint a partikulák a folyamatkodolók (*procedural encoding*) egy sajátos fajtájának is tekinthetők. A folyamatkodolók azt jelzik, hogy az elhangzottakban megfogalmazott proposíciót, hogyan kellene értelmezni.⁴³

A beszédaktus elméletből kiindulva (vö. Austin 1962; Searle 1969, 1979)⁴⁴ a *ne* és *jo* partikulákat illokúciós partikuláknak (*illocutionary particles*, Goddard 1998: 169)⁴⁵ is nevezhetjük annak értelmében, hogy rendelkeznek azzal a sajátsággal, hogy jelezzék a hallgatónak a beszélő pragmatikai, és különösen a kommunikációs intencióit.

Következésképpen ahhoz, hogy kellőképp reagáljunk azon megnyilatkozásokra, amelyekben a partikulák előfordulnak, a megnyilatkozásban használt partikulák értelmezése révén, ki

³⁸ Vö. Guy COOK 1992, 526–7., idézi SAIGO, i.m., 29.

³⁹ SAIGO, i.m., 31.

⁴⁰ UYENO Tazuko, 1982, 136., idézi SAIGO, i.m., 40.

⁴¹ OHSO Mieko, 1986, 93., idézi Saigo, i.m., 208–9.

⁴² Idézi SAIGO, i.m., 18–9., 48.

⁴³ Bővebben a *ne* és *jo* (továbbá a *jone*) partikulák funkciójáról ld. NODA Keiko, „Súdzso-si 'ne' to 'jo' no kinó: 'jone' to kaszanaru baai (A 'ne' és 'jo' partikulák funkciójáról: A 'jone' partikula esete)”, *Gogen-bunka to nihongo-kjóiku* (Nyelv–Kultúra és Neveléstudomány) Az Ocsa-no-mizu Egyetem periodikája, 1993, 10–21.

⁴⁴ Idézi SAIGO, i.m., 62–3.

⁴⁵ Idézi SAIGO, uo.

kell következtetnünk a beszélő szándékát.

Módszertan

Az elemzés során arra törekedtünk, hogy módszereiben minél szélesebb skálán mozogjon a vizsgálat. Ennek egyik eredményeképp esett a választás a mondattípusok szerinti kategorizálásra. A szövegekben előforduló zárópartikulát tartalmazó mondatokat besoroltuk az öt alaptípusba (állító, felkiáltó⁴⁶, óhajtó, kérdő, felszólító), majd megvizsgáltuk, mely átváltási művelettel történt a fordítás.

Ahhoz, hogy kiderítsük, milyen stratégiával dolgozott a fordító a partikulák fordítása során, szükségesnek tartottuk, hogy úgymond közelebbi elemzést (*closer examination*),⁴⁷ mikroanalízist is végezzünk, azaz górcső alá vegyük az egyes példákat, és részletekbe menően feltárjuk a fordítási szituáció mennél több aspektusát. Az e célra kiválasztott szövegrészleteket ezért kontextusba helyezzük, és a beszédhelyzet felelevenítésével próbáljuk kideríteni a fordítói döntések okát.

Természetesen arra sem vállalkozhatunk, hogy a szövegekben előforduló valamennyi zárópartikulát elemzés alá vessünk, hiszen az parttalan helyzetbe hozná a kutatást, ezért döntésünk a *ne* és *jo* partikulákra estek – több okból is, például ez a két partikula fordul elő a legtöbbször a japán kötetlen társalgás során.

A kutatás célja

A jelen dolgozatban foglalt kutatás a következő kérdésekre keresi a választ:

1. Miképpen fordíthatóak a japán zárópartikulák magyarra?
 - 1.a. Mely átváltási műveletekkel?
 - 1.b. Milyen szófajokkal?
2. Megfeleltethetők-e vajon a japán zárópartikulák a magyar modális-pragmatikai partikulákkal?
3. Megmarad-e a partikulák funkciója a fordítás után is?
 - 3.a. Partikulával történt a fordítás?
 - 3.b. Partikulához hasonló funkciójú szófajjal (mondatszó), nyelvi egységgel (dis-

⁴⁶ KUGLER (Nóra, „Mondattan”. KESZLER Borbála (szerk.): *Magyar Grammatika*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000, 367–393. 384.) szerint megkérdőjelezhető e típusnak a külön kategóriaként való kezelése.

⁴⁷ SAIGO, i.m., 38, *elvétve*.

kurzusjelölők) történt a fordítás?

4. Milyen normák vezérik a fordítót, mely stratégiákat alkalmazza a fordítás során?
- 4.a. Az explicitáció vagy az implicitáció jellemzi inkább a fordítói tevékenységet?
- 4.b. Ha implicitál, kompenzálja-e a hiányt valamiképpen?

Hipotézisek

1.) Az IE⁴⁸ nyelvek és a magyar nyelv érintkezésének fordításspecifikus műveletei közé tartozik (a) a kötőszók beljebb csúsztatása; (b) az alanyok eltűnése a magyarra való fordítás során.⁴⁹ A feltevésünk az, hogy az említett jelenségek megmutatkoznak a zárópartikulák fordítása során is, oly módon, hogy a zárópartikulák (a) beljebb csúsznak; (b) inkorporálódnak⁵⁰ egyes nyelvtani szerkezetekbe a japánról magyarra való fordítás esetén.

2.) Az első két hipotézis alapján feltételezzük, hogy a partikulák fordítása nem feltétlenül lesz szembetűnő, i.e. átváltási művelettel, konkrét lexikával megragadható.

3.) A harmadik pontból következően valószínűleg nagymértékben találkozunk majd kihagyásokkal, és kompenzációval. Tehát veszteséggel jár a zárópartikulák fordítása.

4.) Úgy véljük továbbá, hogy a japán zárópartikulák magyar nyelvben való visszaadása többnyire a különféle diskurzusjelölőkkel⁵¹ fog történni.

A Klaudy-tipológia

Az elemzéshez használt tipológia, a Klaudy-féle,⁵² kategóriáit nem kimondottan a partikulák átváltásának modellálására tervezték, azaz némileg módosítani kellett a műveleteket, hogy besorolásunk adekvát legyen.

Az elemzés során központi szerepet kapnak az explicitációval és implicitációval járó műveletek: Explicitációnak vesszük a grammatikai felbontás műveletét; implicitációnak a

⁴⁸ Indoeurópai.

⁴⁹ KLAUDY Kinga, *Bevezetés a fordítás gyakorlatába. Angol, német és orosz fordítástechnikai példatárral*, Scholastica, Budapest, 2003, 249., 226–9.

⁵⁰ Értsd itt: látszólag eltűnnek a fordításból (például, úgysincs; de hát mégis csak; jaj, de kár).

⁵¹ Társalgásszervező és –jelölő szavak (KESZLER [szerk.], i.m., *elvéve*). A bevezető szó (Keszler), a diskurzuspartikula (Gyuris), a metaszövegbeli/metainformációs operátor (Bańcerowski) mind-mind használatos a diskurzusjelölők (Bartha, Dér, Dömötör, Schirm) meghatározására. KUGLER (Nóra „A mondatzó”, KESZLER (szerk.), i.m., 292–304. 296.) az interakciós mondatzavak közé sorolja őket, amely „... elemek biztosítják a beszédpartnerek kapcsolattartását...”. Pragmatikai funkciót töltenek be a mondatban (uo. 291. 277.).

⁵² Vö. KLAUDY Kinga, *A fordítás elmélete és gyakorlata. Angol, német, francia, orosz fordítástechnikai példatár*, Scholastica, Budapest, 1994, ³1997, és KLAUDY, 2003, i.m.

grammatikai kihagyást.⁵³ A grammatikai áthelyezés és –csere műveletét a zárópartikulák fordítása szempontjából ’semlegesnek’ tituláljuk.

A kutatás

Jelen fejezetben ismertetjük a *ne* és *jo* partikula fordítását különböző szituációkban. Először külön-külön vesszük sorra a példákat (1–2 és 3–4).⁵⁴ A két partikula elemzése után a szöveg fordítása során jellemző kompenzációra is hozunk újfent két példát (5–5). Végül az egész szövegre általánosan jellemző adatokat szemléltetjük két táblázat segítségével (1–2. ÁBRA).

A *ne* partikula fordítása

Kérdésben

(1a) ここがナルトの家ねえ……(Kisimoto 107/3)

[*Koko ga Naruto no ie né.*]

(1b) **Szóval** ez *Naruto* lakása? (Vida 107/3)

1.1. Kontextus

A Hokage és Kakasi-szenszei meglátogatják Narutót, aki pont nincs otthon. Nagy rumlit találnak a házban, itt-ott lejárt élelmiszerek. Kakasi ezek után kissé kiábrándultan a példában említetteket kérdezi a Hokagétól.

1.2. Művelet

1.2.1. Típusa

Grammatikai csere

1.2.2. Jellege

(semleges)

1.3. Magyarázat

Ha azt mondjuk „Ez *Naruto* lakása, ugye?”, akkor egy lehetséges választ fogalmazunk meg a fordítási kérdésre. Mivelhogyan azonban ismerjük a nyilatkozat körülményeit, az előbbi példa nem mérvadó, *i.e.* mindkét fél számára evidens, hol vannak, inkább csak retorikai célja (költői kérdés) volt a megnyilatkozásnak.

A befogadó a „felszínen” kezdi, magával a szöveg közreadott formájával, és „lefelé” halad a „mé-

⁵³ Vö. ROBIN Edina, „Fordítói és lektori műveletek a fordított szövegekben”. TÓTH Szergej (szerk.): *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott Nyelvészeti Kutatások a Kárpát-medencében. A XXII. MANYE Kongresszus előadásai*. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged, 2013, 188–198. 189. (MANYE, Vol. 9.)

⁵⁴ A manga esetén megegyezik a forrásnyelvi és a célnyelvi oldalak száma. Ezért is fogjuk a későbbiekben az oldalszám mellett a panelszámot is feltüntetni kiegészítésként, és a pontosság kedvéért.

lyebb” fázisok irányában. A szövegfelszín lineáris szósorozatát nyelvtani függőségekbe ELEMZI (*parse*) [...]. Ezen függőségek elemei azok a kifejezések, amelyek fogalmakat és viszonyokat AKTIVIZÁLNAK a befogadó elméjében – ezt a fázist FOGALOMVISSZANYERÉSNEK nevezhetjük [...].⁵⁵

Ezek alapján mondhatjuk, hogy a fordító pont fordítva járja be azt az utat, amelyet rekonstruálni törekszik.

1.4. A partikula fordítása

Interakciós mondatszó (társalgásszervező és –jelölő: [szóval])

Felkiáltásban

(2a) 無事だったのねえ！！ (Kisimoto 182/6)

[*Budzi datta no né.*]

(2b) **Hát** életben vagy! (Vida 182/6)

2.1. Kontextus

Naruto, Szaszuke és Szakura a gyakorlótéren Kakasival harcolnak. Szaszukét mozgásképtelenné tette Kakasi technikája. Szakura így talál rá, és örvendezik, hogy még így sem lett komolyabb baja a fiúnak.

2.2. Művelet

2.2.1. Típusa

Grammatikai áthelyezés

2.2.2. Jellege

(semleges)

2.3. Magyarázat

A *ne* partikula jelen esetben meglepetés (érzelem) és burkolt (implicit) nyomatékosítás értelemben használatos. „[...] ÉRTELEMNEK (egy kifejezés értelmének) nevezhetjük azt az ismeretet, amelyet egy adott szövegben előforduló kifejezés valóságosan (aktuálisan) közvetít.”⁵⁶

2.4. A partikula fordítása

Modális-pragmatikai partikula (árnyaló: [hát])

A *jo* partikula fordítása

Állításban

(3a) 優秀な方で人の気がひけなかったからよ (Kisimoto 39/3)

⁵⁵ Robert de BEAUGRANDE — Wolfgang DRESSLER, *Bevezetés a szövegnyelvészeti*, Corvina, Budapest, 2000, 69–70., nem az én kiemelésem.

⁵⁶ BEAUGRANDE — DRESSLER, i.m., 120., nem az én kiemelésem.

[Júsú na hó de hito no ki ga hikenakatta kara jo.]

(3b) Mert **pusztán** a képességeim miatt **soha** nem vettem volna észre. (Vida 39/3)

3.1. Kontextus

Iruka-szenszei elmeséli Narutónak, milyen volt a gyermekkor, és hogy mennyire hasonlítanak ők ketten.

3.2. Művelet

3.2.1. Típusa

Grammatikai felbontás

3.2.2. Jellege

(explicitáció)

3.3. Magyarázat

A *jo* mondatbeli szerepe: gyenge indulat, meggyőződés, nyomatékosítás. Tehát a [pusztán] szóval nyomatékosította a mondandóját. De miért volt szükség a [soha] szóra?

„Az irodalmi fordításban... fontos szerepe van... a ki nem fejtett asszociatív jelentéseknek... Mivel a célnyelvi közönség kognitív környezete más, az irodalmi mű fordítása nem lehet ekvivalens az eredetivel, csak optimálisan hasonló”.⁵⁷ Tehát ezzel magyarázható a fordító választása, az explicitáció, hiszen a magyar olvasónak ’eredetibbnek’ hat, ha eltűnznek bizonyos dolgok.

3.4. A partikula fordítása

Viszonyító partikula (rémakeiemelő: [pusztán])

Formális-időhatározó, rémakeiemelő-partikula szerepben [soha]

Kérdésben

(4a) どんな掟なんだよ? (Kisimoto 34/7)

[Donna okite na n da jo?]

(4b) Miféle... szabály az? (Vida 34/7)

4.1. Kontextus

Kiderül, hogy Mizuki-szenszei átverte Narutót. Mi több, éppen a falu féltve őrzött titkát készül megosztani. Naruto, aki erről nem tud, ledöbbenve kérdezi a tanárt.

4.2. Művelet

4.2.1. Típusa

Grammatikai kihagyás

4.2.2. Jellege

(implicitáció)

⁵⁷ Ernst-August GUTT 1991, idézi HELTAI Pál, „Lexikai átváltási műveletek irodalmi és szakfordításban”, *Fordítástudomány*, X/1, 5–17. 9.

4.3. Magyarázat

[...] a legújabb kutatások szerint (Tirkkonen-Condit 2005, Englund Dimitrova 2005, Mossop és mások 2005, Englund Dimitrova 2007, Tirkkonen-Condit és mások megjelenés alatt)⁵⁸ a fordítás egyik alapvető stratégiája a szó szerinti fordítás: a fordítók először mindig a szó szerinti fordítást próbálják alkalmazni, mivel ez igényli a legkevesebb erőfeszítést.⁵⁹

A fordító azonban nem alkalmazta ezt a látszólag evidens műveletet, hanem kihagyta a kérdésből a partikulát. Feltehetőleg úgy vélte, hogy a szituációnak *jobban* megfelelő kérdőszó (milyen vs. miféle) kiválasztása elég a (célnyelvi) nyilatkozat (forrásnyelvi) kommunikatív relevanciájához.

4.4. A partikula fordítása

[Ø] (kérdőszó informálisabb jellegű változata)

Kompenzáció

A *Naruto* fordításában bőven volt példa kompenzálásra. Néhány ilyen esetet veszünk szemügyre a következő négy mondatban (5–6).

A példákra általánosan jellemző az, hogy a fordító, a szó szoros értelmében, kihagyta a partikula fordítását, ám a mondat más részein, akár az egész mondat átrendezésével érzékeltette a forrásnyelviben megfogalmazott kommunikatív sémákat.

(5a) ...ナルト... あんたね... (Kisimoto 93/1)

[*Naruto...Anta ne...*]

(5b) (Most betelt a pohár) (Vida 93/1)

Megj.: *Anta* – te; lefokozó

(6a) お前うざいよ (Kisimoto 105/5)

[*O-mae uzai jo.*]

(6b) Fogalmad sincs, mennyire idegesítő vagy. (Vida 105/5)

A fordító ismét idiomatikusabb kifejezést választ, s nyomatékosítja (explikálja) is a szereplő mondanivalóját a mondat eleji betoldással.

Összefoglalás

Végül összegezzük a szöveg valamennyi átváltását, s adatait a következő két táblázat (1–2) segítségével. Az első ábrából megtudhatjuk, hogyan (i) aránylik a *ne* és *jo* átváltása az összes

⁵⁸ Idézi valamennyiüket HELTAI, i.m., 9–10.

⁵⁹ Uo.

átváltáshoz; (ii) aránylanak az egyes átváltási műveletek az összes elvégzett átváltási művelethez.

Láthatjuk, hogy az átváltási műveletek tetemes részét a grammatikai kihagyás (151) teszi ki. Az összes átváltások csupán 40%-a járt áthelyezéssel vagy cserével. A *ne* és *jo* partikulák fordítása azonban 44%-ban felbontással, 37%-ban áthelyezéssel és 33%-ban cserével történt. Ezzel szemben csak 28%-ra nő a kihagyások száma.

1. Á BRA

Az összes átváltási művelet (*Naruto*)

Szempontok	Átváltási műveletek				Token
	FEL	KI	Á T	CSERE	
<i>Ne</i>	-	9	4	5	18
<i>Jo</i>	4	33	16	11	64
Összesen	9	151	53	49	262
<i>Ne</i> és <i>Jo</i> / Összes	44%	28%	37%	33%	31%
Átv. műv./Összes	3%	58%	20%	19%	-

A második táblában a fordítói stratégiát mértük fel. Az ábra a *ne* és *jo* partikulák, és az egész szöveg implicit illetve explicit átváltásainak számát és százalékos adatait mutatja.

A szöveg majd 60%-ra a kihagyás a jellemző. Az explicitációk száma elenyészően kevés (3% és 6%). A *ne* és *jo* partikuláknál való fordítás esetén is körülbelül fele-fele arányban implicitációval találkozunk, míg explicitációval vagy csekély mértékben (6%) vagy egyáltalán nem.

2. Á BRA

Implicitáció vs. explicitáció (*Naruto*)

Szempontok		Típus		Token	Átlag	
		Implicit	Explicit		I MP	E XP
Partiku- lák	<i>Ne</i>	9	-	18	50 %	0 %
	<i>Jo</i>	33	4	64	51 %	6 %
Összes átv. műv.		151	9	262	58 %	3 %

A konklúzió

Jelen kutatásban választ kaptunk arra, hogyan fordíthatóak a japán zárópartikulák magyarra, mind művelet, mind szófaj szerinti bontásban. A zárópartikulák bár nem feleltethetők meg teljes mértékben a magyar modális-pragmatikai partikulákkal, az tisztán kivehető, hogy legtöbbször árnyaló- és rémakiemelő partikulával és interakciós mondatszóval történt a megfeleltetés; amely szófajokról bebizonyosodott, hogy közel állnak funkció tekintetében a zárópartikulákhoz.

Meglepően sok kihagyással találkoztunk a szöveg elemzése során,⁶⁰ ez azonban nem jelenti szükségképpen azt, hogy kevésbé pontos a fordítás – épp ellenkezőleg: a fordító azért élt ezzel a stratégiával, mert ahhoz, hogy a magyar olvasó számára koherens nyelvi jelenséggel szolgáljon, a beszédhelyzet különböző tényezői megkövetelték ezt a műveletet. Általánosan elmondható, hogy nem mindig az ekvivalencia szinteknek megfelelően történik a fordítás, a fordítók mindig az adott szituációnak megfelelően interpretálják az adott szöveget.⁶¹

Tehát, akármennyire is ellentmondás, nem lett kevesebb ez által a fordítás, inkább csak nem egészen explicit: sokat bízott a fordító a befogadó közönségre, amely a manga műfajából kiindulva nem hiba, hiszen a vizuális elemek sok nem verbális elemet közvetítenek már eleve az olvasónak, ezért nem követeli meg a szöveg a túlzott „magyarázkodást”, explicitiséget.⁶²

Érdekességgépp megemlítendő, hogy egy másik hasonló kutatás⁶³ eredményeihez képest a *Narutó*ban rendkívüli mód megnövekedett az implicitáció mértéke, továbbá a *na* (majd kétszerese) és *sza* partikulák száma is. Ez utóbbi jelenségnek szociolingvisztikai vetülete van, mégpedig a női nem is elkezdte használni a fundamentálisan férfiasnak tartott *na* és *sza* partikulát – sőt, olykor a *ze*, *zo* partikula is előfordul női beszédben!

Az előbbiektől eltekintve, a fordító hűen visszaadta az egyéni beszéd-sajátosságokat, amikor pedig a szöveg lehetőséget adott rá, akkor megfelelő mértékben dúsította (kompenzáció), adaptálta az adott szövegrészletet, hogy a célnyelvi olvasó számára adekváttá váljon az.

⁶⁰ Ez lehet az egyik ok, amiért „[...] a fordítást gyakran mint »derivatív« (származtatott), »másodlagos« vagy »alacsonyabb rendű« tevékenységet bélyegzik meg...” (William JAKOBSEN 1993: 155., idézi KÁ ROLY Krisztina, *Szövegtan és fordítás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007, 34.

⁶¹ Vö. Klaudy Kinga, *Bevezetés a fordítás elméletébe*, Scholastica, Budapest, 2006, 82–5.

⁶² „A veszteség minden fordítási művelet inherens és elkerülhetetlen velejárója, ezt tudomásul kell venni és egy fordítást így kell elfogadni, értékelni.” (ALBERT Sándor, „A fordítás paradoxonjai”. ANDOR József — SZÜCS Tibor — TERTS István (szerk.): *Színes eszmék nem alszanak... Szépe György 70. születésnapján*, Lingua Franca Csoport, Pécs, 2001, 44–53. 51.

⁶³ KABA Ariel, „A partikula nem partikuláris! A ne és jo zárópartikulák fordítási lehetőségeinek vizsgálata”. FARKAS Ildikó (szerk.): *Károli Japanológia*, L'Harmattan (megjelenés alatt).

Felhasznált irodalom

A magyar nyelv rendszere, Magyar Tudós Társaság, Buda, 1846.

ALBERT Sándor: „A fordítás paradoxonjai”. Andor József — Szűcs Tibor — Terts István (szerk.): *Színes eszmék nem alszanak... Szépe György 70. születésnapjára*, Lingua Franca Csoport, Pécs, 2001, 44–53.

ALBERT Sándor: *Fordítás és filozófia*, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2003 (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XVII.)

ALBERT Sándor: „Lefordíthatók-e a beszéd szupraszegmentális elemei?”. Dobos Csilla — Kis Ádám — Lengyel Zsolt — Székely Gábor — Tóth Szergej. (szerk.): *„Mindent fordítunk, és mindenki fordít”. Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben*. Bicske: SZAK Kiadó, Bicske, 2005, 17–22.

ALBERT Sándor: *A fővényre épített ház. A fordításelméletek tudomány- és nyelvfilozófiai alapjai*, Áron Kiadó, Budapest, 2011.

BAKER, Mona: *In other words. A coursebook on translation*. Routledge, Abingdon, 1992.

BEAUGRANDE, de Robert — DRESSLER, Wolfgang: *Bevezetés a szövegnyelvészetbe*, Corvina, Budapest, 2000.

CSERESNYÉSI László: *Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája*, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2004.

HASEGAWA, Yoko: „The sentence-final particles ne and yo in soliloquial japanese”, *Pragmatics*, XX/1, 71–89.

HELTAI Pál: „Lexikai átváltási műveletek irodalmi és szakfordításban”, *Fordítástudomány*, X/1, 5–17. 9.

JOSIDA Kanehiko: „Dzso-dzsi tova nani ka (Mi is az a dzsodzsi?)”. SZUZUKI Kazuhiko — HAJASI Óki és mások (szerk.): *Dzsodzsi-hen 'icsi' dzsosi* (Segédszó-kompiláció I. A partikulákról). Meidzsi-soin, Tokió, ³1994, 1–32. 2–3. (Kenkjú-sirjó nihon-bunpó go 'Segédanyagok a japán nyelvtan tanulmányozásához V.')

KABA Ariel: „A partikula nem partikuláris! A ne és jo zárópartikulák fordítási lehetőségeinek vizsgálata”. FARKAS Ildikó (szerk.): *Károli Japanológia*, L'Harmattan (megjelenés alatt).

- KÁ ROLY Krisztina: *Szövegtan és fordítás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.
- KESZLER Borbála (szerk.): *Magyar Grammatika*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000.
- KISS SÁ NDORNÉ SZÉ KELY Ilona: *Japán nyelvtani összefoglaló. Beszéd- és kommunikáció-centrikus megközelítés*, Tárogató Kiadó, Budapest, 1998, ²2001, ³2008. (Daruma. Program a japán nyelv és kultúra tanításához sorozat)
- KLAUDY Kinga: *A fordítás elmélete és gyakorlata. Angol, német, francia, orosz fordítás-technikai példatár*, Scholastica, Budapest, 1994, ³1997.
- KLAUDY Kinga: *Bevezetés a fordítás gyakorlatába. Angol, német és orosz fordítástechnikai példatárral*, Scholastica, Budapest, 2003.
- KLAUDY Kinga: *Bevezetés a fordítás elméletébe*, Scholastica, Budapest, 2006.
- KLAUDY Kinga: *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2007.
- KUGLER Nóra: „A mondatszók”. KESZLER (szerk.): 292–304.
- KUGLER Nóra: „Mondattan”. KESZLER (szerk.): 367–393.
- MARTIN, Samuel E: *Reference grammar of Japanese*, University of Hawaii Press, 2003.
- MAYNARD, Senko Kumiya: *An Introduction to Japanese Grammar and Communication Strategies*. The Japan Times, 1990.
- MAYNARD, Senko Kumiya: *Principles of Japanese discourses handbook*, Cambridge University Press, New York, 1998.
- NIVA Kazuja: „Nihongo ’súdzsosi’ no bunrui [A japán zárópartikulák kategorizálása]”, *Dzsinbunka-gaku ronsú. Bunka komjunikésen-gakka-hen. [Társadalomtudományi értekezések. Kultúra és kommunikáció]*, XXXVII, 27–44.
- NODA Harumi: „Nihongo no súdzsosi nicuite kangaeru-tame ni taiszecu na koto (Miért érdemes a japán zárópartikulákkal foglalkozni?)”, *Nihongo-kjóiku cúsin (Japán Pedagógiai Szemle)*, LVI., Online kiadás.
- <https://www.jpfi.go.jp/japanese/survey/tsushin/research/030.html> [2015.04.19.]

NODA Keiko: „Súdzso-si 'ne' to 'jo' no kinó: 'jone' to kaszanaru baai (A 'ne' és 'jo' partikulák funkciójáról: A 'jone' partikula esete)”, *Gogen-bunka to nihongo-kjóiku (Nyelv- Kultúra és Neveléstudomány) Az Ocsa-no-mizu Egyetem periodikája*, 1993, 10–21.

ROBIN Edina: „Fordítói és lektori műveletek a fordított szövegekben”. TóTH Szergej (szerk.): *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott Nyelvészeti Kutatások a Kárpát-medencében. A XXII. MANYE Kongresszus előadásai*. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged, 2013, 188–198. 189. (MANYE, Vol. 9.)

SAIGO, Hideki: *The Japanese Sentence-Final Particles in Talk-in- Interaction*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia, 2011, 217–8. (Pragmatics & Beyond New Series)

SOMODI Júlia: „Kultúrák fordítása. Néhány szóban a japán–magyar fordításról”, FARKAS Ildikó (szerk.): *Ismerjük meg Japánt! Bevezetés a japanisztika alapjaiba*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 203–218.

SUZUKI Kazuhiko — HAJASI Ó ki és mások (szerk.): *Dzsodzsi-hen 'icsi' dōzsosi (Segéd-szó-kompiláció I. A partikulákról)*. Meidzsi-soin, Tokió, ³1994, 1–32. 2–3. (Kenkjú-sirjó nihon-bunpó go 'Segédanyagok a japán nyelvtan tanulmányozásához V.')

WAKAI Seiji: „A japánnyelv-tanár munkája”. Farkas (szerk.), i.m., 219–244.

YAMAJI Masanori: *Japán nyelvkönyv*, Tankönyvkiadó, h. n., 1988.

ZANETTIN, Federico: „Comics”. Mona Baker — Gabriela Saldanha (eds.): *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, Routledge, s. l., 2009.

Internetes tartalmak

<http://kepregenydb.hu/> (15.04.19.)

Interjú Kishimoto Masashi *mangakával*. 2012.

<http://wpb.shueisha.co.jp/2012/07/27/12866/> [2015.04.19.]

A MangaFan Kiadó oldala. <http://mangafan.hu/mangafan/akiado> [2015.04.19.]

A VIZmedia oldala. <http://www.viz.com/Naruto> [2015.04.19.]

Források

KISIMOTO Maszasi: *Naruto*, Súei-sa, Tokió, 2000. (első kötet)

KISIMOTO Maszasi: *Naruto*, MangaFan Kiadó, h. n. 2008. (első kötet) [Vida Március Mitsuki]